

Podjunčan pravi: pat'k, jaz'k, pata (peta), napat, jasen, lid' podobno kakor Čeh: patek, jazyk, pata, napjat (napet), jasan (drevo), lide. Podjunski nosnik spominja na poljščino. Podjunski naglas na hrvaščino. Rožan pravi: snih (sneg) prav kakor Čeh. Čeh pravi: dub, koroški Slovenec: dob in besede: hrast v svojem narečju ne pozna.

Eno je gotovo: koroška slovenščina je pristno slovanski jezik, z nebroj vezmi zvezana z izvenkoroškimi slovenskimi narečji in z ostalimi slovanskimi jeziki. Zgolj politična sleparija je, če zdaj Nemci na Koroškem trdijo — iz političnih razlogov seveda — da je koroška slovenščina bližja nemščini nego izvenkoroškim slovenskim narečjem ter pismeni slovenščini. Iz pričujočega članka smo to nekoliko razvideli. Potrebno je, zlasti za vzgojitelje in učitelje mladine, da smo si o tem na jasnem. Naši narodni nasprotniki bi nas radi razdružili, mi pa moramo utrjevati vezi, ki nas družijo.

Zakaj je Celovec nemško mesto.

Vojteh Čuš.

Bilo je pred desetimi leti, pred koroškim glasovanjem 10. oktobra 1920. Tedaj sem bral v nekem ljubljanskem slovenskem socialističnem listu dopis, v katerem je nekdo izražal svoje začudenje nad tem, kako da si upajo Slovenci lastiti Celovec kot svoje mesto, ko je vendar Celovec popolnoma nemško mesto. Oglejmo si malo, kako je s to zadevo. Slovenski inteligent, zlasti pa še učitelj in vzgojitelj slovenske mladine si mora biti o takih stvareh na jasnem. Štiristo nemških listov v Avstriji, Nemčiji in v Švici piše letos o Koroški, ko se obhaja znamenita desetletnica glasovanja, tudi slovenski tisk mora posvetiti Koroški letos posebno pozornost.

Torej zakaj je Celovec nemško mesto?

Celovec je glavno mesto Koroške, vendar Celovec ne leži v središču dežele. Geometrijsko središče Koroške je nekako severno od Beljaka in severno od Osojskega jezera, torej v nemškem ozemlju Koroške. Celovec pa leži v jugovzhodnem delu Koroške. Od Karavank je oddaljen Celovec v zračni črti komaj 20 km, od severne koroške meje pri Brežah pa 40 km, torej še enkrat toliko. Od Pliberka je oddaljen Celovec 37 km, od Prevalj 47 km, od Sp. Dravograda pa 55 km. A razdalja med Celovcem in Zgornjim Dravogradom ob tirolski meji pa znaša v zračni črti nad 100 km, med Celovcem in Sveto Krvjo pod Velikim Klekom 120 km.

Celovec leži v slovenskem ozemlju Koroške. Južno od Celovca se razprostira slovenski Rož, vzhodno od Celovca slovenska Podjuna. Zapadno od Celovca leži Vrbsko jezero, na obeh, severnem in južnem obrežju Vrbskega jezera pa je domače prebivalstvo še danes slovensko, četudi se, žal, to prebivalstvo, zlasti na severnem obrežju, hitro ponemčuje. In severno od Celovca, med Celovcem in nemškim Št. Vidom, se razprostira Gosposvetsko polje, ki se je v zadnjem stoletju močno ponemčilo, a še danes se govori po vaseh okrog Gospe svete slovensko. Saj je bila do

nove Avstrije v gosposvetski cerkvi redno vsako nedeljo slovenska pridiga. Ne samo za romarje, ki jih ni bilo ob nedeljah, marveč za domačine.

Neposredno vzhodno od Celovca se razprostira prelepa, rodovitna Celovška ravnina. Ta ravnina sega na severu do Magdalenske ali Št. Helenske gore (1056 m), na jugu pa do hribovja Satnica (hribovje, ki se dviguje severno nad Rožom, med Rožom in Celovcem). Na vzhodu prehaja pri Tinjah Celovška ravnina v Podjuno. Celovška ravnina je, četudi se v zadnjem času s pomočjo germanizacije v šoli in v cerkv, brzovito ponemčuje, še danes slovenska. Vse župnije so, razen Št. Petra, tekom zadnjih desetih let zasedli nemški duhovniki, uvedli so v cerkev nemško pridigo, nemško petje, nemško molitev, v šolo pa nemško katehezo. Vse šole v Celovski ravnini so samo nemške, učitelj z otroci ne spregovori slovenske besede, otroci se v teh šolah sploh ne učijo latinskih črk, marveč samo gotske, in se slovensko niti za silo ne naučijo čitati. Dokler so tod pastirovali slovenski duhovniki, so morali slovensko deco najprej šele čitati učiti, preden so ji mogli dati v roko slovenski katekizem.

Na Celovski ravnini se razprostirajo slovenske župnije: Grabštajn, ki ima nemško ime po gradu Grafenstein (podobno kakor slovenske občine: Bekštajn - Finkenstein in Wernberg pri Beljaku ter Važenberk - Waisenberk pri Velikovcu, ali Rajhenburg ob Savi!), a je popolnoma slovenska naselbina; dalje: Pokrče, Št. Tomaž, Timenica, Št. Lipš ob Krki, Žrelec, Št. Jakob pri Celovcu, Otmanje pod Magdalensko goro.

Z začudenjem se vprašamo, kako je mogoče v očigled tej bližnji in daljni slovenski okolici Celovca, da je Celovec nemško mesto? Da napravi na prvi pogled Celovec popolnoma nemški vtis? Vsi napisi nemški, nikjer kakega slovenskega napisa (pač pa v napisih nebroj slovenskih rojstnih imen!); šolska mladina, ki jo srečujemo in meščanstvo govori le nemško; na kolodvorih, na cestni železnici, na avtobusih, na poštah in v drugih uradih, povsod govori službujoče osebje izključno nemško. Po vsem tem sodeč bi človek rekel: Celovec je nemško mesto in neumljivo, če ne naravnost nečuvno in nesramno je, da so si upali Slovenci reklamirati to pristno nemško mesto zase!

Pa poglejmo si stvar podrobneje. Celovec je nemško mesto, da, oziroma bolje: napravi videz, vtis nemškega mesta, a vzrok temu je, ker se slovenstvo v Celovcu brezobzirno nasilno zatira. Slovenščina je inferiorna, slovenščina ne velja nič, slovensko je grdo, nemško je imenitno (*»windisch ist schiech, deutsch ist nobel«*). Nemščina igra vlogo gospoda, slovenščina pa vlogo hlapca in sužnja. Saj pred kakim pol stoletjem tudi v Ljubljani ni bilo mnogo drugače. In še v Ljubljani, torej v popolnoma slovenski deželi, so se bili trdi boji, preden je nemštvo izgubilo svojo dominujočo postojanko.

Slovenstvo je v Celovcu obsojeno na smrt. Neprestano se doseljujejo Slovenci v Celovec, na tisoče in deset tisoče jih prihaja; pretežno večino doseljencev tvorijo Slovenci iz bližnje okolice, pa iz Roža, iz Podjune, iz okolice Velikovca, celo iz Ziljske doline; dovolj najdete tudi Slovencev iz

Kranjske, celo iz Goriške. A vsi ti so obsojeni na narodno smrt. Že njihovi otroci so Nemci. Slovenci zalačajo Celovec in druga nemška mesta na Koroškem s svojim najboljšim materialom, in če bi se ti doseljenci ohranili slovenstvu, že davno bi bila ta mesta slovenska; a dejansko si nemštvo vse te doseljence asimilira in nemška mesta in trgi na Koroškem rastejo in se redijo s slovensko krvjo. — Celovec šteje 30.000 prebivalcev, s predmestji vred pa 40.000.

Slovenec kot Slovenec v Celovcu ne pomeni nič. Mestni magistrat ima celo sklep, da noben Slovenec ne dobi kake mestne službe, niti najnižje, recimo službe cestnega pometača ali pa službo postrežnice na mestnih javnih prostorih! Mesto vodi neizprosni uničevalen boj proti vsemu, kar je slovenskega. Kako službo dobi od mestnega magistrata samo Nemec ali pa Slovenec, ki zataji svoj narod in svojo narodnost.

Dalje: vse šole so nemške. Vsi otroški vrtci isto tako. Slovenski otrok, to je otrok slovenskih staršev, se v tem miljeju **mora** ponemčiti. Dajte Celovcu za deco slovenskih staršev, in čez noč bo Celovec na polovico slovenski! A v teh razmerah je vsak boj brezupen. Starši to vidijo in se niti ne trudijo, da bi z otroki slovensko govorili, čeprav med seboj še govorijo slovensko. Proti toku ni mogoče plavati in riba v vodi ne more ostati suha. Isti neizprosni naravni zakoni učinijo, da se nam pri obstoječih razmerah v Celovcu sproti ponemči vsa deca slovenskih staršev. Vsak boj proti temu bi bil brezupen. In dejansko se nihče ne trudi, da bi nam otel slovensko deco v Celovcu. Bilo bi zaman.

Res se v Celovcu še po vseh gostilnah in trgovinah govori slovensko. Zaradi slovenskih okoličnanov. Kajti brezdvomno je pretežna večina ljudstva, ki prihaja v Celovec po najrazličnejših poslih in opravkih, zlasti ob četrtkih, ko je v Celovcu tržni dan, brez dvoma so to še danes po večini Slovenci. A tudi dežela se vedno bolj ponemčuje in prišel bo dan — če bo šlo v tem tiru naprej — ko se v Celovcu tudi po gostilnah in trgovinah ne bo več slovensko govorilo.

Gotovo pa je tole: Če bi prišel Celovec leta 1918., ko bi bila lahko jugoslovanska vojska meseca novembra brez vsakega krvoprelitja vkorakala v Celovec, pod jugoslovansko državno oblast, bi bil danes Celovec bolj kot na polovico slovenski. Nikdar ne moremo oprostiti onim vodilnim možem, ki niso poskrbeli, da bi se bil Celovec po polomu l. 1918. nemudoma zasedel! (Beri v Hribarjevih Spominih II. XXIV. poglavje!)

Celovec velja danes za nemško mesto. Toda ali je bilo v Mariboru do l. 1918. drugače? Nemci še danes smatrajo Maribor za nemško mesto in še danes morete vedno znova čitati v nemških listih, kakšno krivico so storili Slovenci Nemcem, da so jim oropali nemški Maribor!

Zakaj l. 1918. nismo zasedli Celovca? Nemec v uničevalnem boju proti slovanstvu ne pozna nobene sentimentalnosti in obzirnosti. Mi Slovenci pa se v odločilnih trenutkih lovimo za sentimentalnimi frazami. Lahko rečemo: Celovec je danes nemški, ker ga l. 1918. nismo nemudoma zasedli.

Scheidemann, voditelj nemških socialnih demokratov, je nekoč rekel: *Was deutsch ist, muß deutsch bleiben!* Tudi mi smo mnenja, da kar je slovenskega (pa bodisi zemlja ali ljudje), bi moralo ostati slovensko. Sma-tramo za hudo krivico, da se nam v Celovcu in drugih nemških mestih in trgih v strnjenem slovenskem ozemlju vsi naši slovenski rojaki ponemčijo. Če bi se nam sproti vsi slovenski doseljenci ne ponemčili, bi bil Celovec že davno slovensko mesto. To je gotovo kot amen v očenašu.

Odgovor, zakaj je Celovec nemško mesto, bi bil s tem podan. Iz istih razlogov, zaradi katerih je Celovec nemško mesto, bo — če ostane pri sedanjem stanju — čez 50 let ali pa še prej vsa Koroška nemška! Ali pri tej misli ne krvavi srce vsakemu zavednemu Slovencu?

† Jalen Terezija.

Kriha.

List, še ves zelen, je odpadel z drevja. V poletju svojega življenja, sredi dela, polna načrtov in nad za bodočnost si nas nenadoma zapustila in se obrnila proti večnosti. Odgrnil se ti je zastor onostranstva in pogledala si v obraz večni Pravici, Usmiljenosti in Ljubezni, ker si hodila po potih Gospodovih. Težko je pisati v slovo ob odprtem grobu; zakaj tam, kjer govori smrt svojo strašno govorico, je vsaka beseda človeških ust le slab odmev. Naj li govorim o tvojem življenju? Bilo je življenje, kakor ga živi na stotine slovenskih vaških učiteljic: skromno, samotno, polno dela, polno zatajevanj in samoodpovedi, polno boja in trpljenja, a le včasih osvetljeno s toplo radostjo. Ni še teden dni temu, ko mi je rekel tvoj bivši okrajni glavar: »To je dobra učiteljica!« In o tvojem izvenšolskem delu, o tem, kako si doumela socialno vprašanje sedanje dobe, o tem pričajo dekleta iz Gorij. Le one bi mogle povedati, koliko ur izvenšolskega dela, koliko truda, koliko napora si žrtvovala, da bi bila njim pot skozi življenje lažja. Čez dan si delovala v šoli kot vsi drugi; večere pa si v gospodinjski šoli posvečala odraslim. Nisi poznala počitka, ne oddiha in tako se je zgodilo, da je izčrpana narava prezgodaj odpovedala v boju in odšla si od nas. Vsi, ki smo te poznali, vemo, da si bila izmed onih v človeški družbi, ki se ne obračajo kar po drugih, ampak sami klešejo obraz svoji okolici. Neupognjeno si šla skozi življenje. In si bila pri tem tudi vesela. Še zdaj se mi zdi, da slišim tvoj smeh, ki je spraval v dobro voljo vsakogar, ki ga je slišal. Toda iz solz, ki si jih tolikokrat točila, sklepam, da je bilo tvoje notranje življenje ono skrito intimno življenje, ki ga vsakdo izmed nas živi nevidno drugim, vse drugače od onega, ki se je razodevalo na zunaj; da se je pod vnanjostjo robate Gorenjke skrivala narava, vsa mehka in vsa čuvstvena, ki se je tako rada razodevala v dobroti in radodarnosti.

Zdaj počivaš v svojem zadnjem in večnem spanju. V Rodinah, ob vznožju Stola, sredi planin, ki si jih toliko ljubila, so ti izkopali ozek